Ieşirea din timp. Perspectivele nemuririi cibernetice

Otilia UNGUREANU (RĂUȚĂ)
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
otiliaungureanu83@yahoo.com

Abstract: Starting from the idea that literature wins its place in the middle of Posthumanist debates through anchoring in the repercussions of technology questioning over the human, our present paper aims to emphasize the human being's collateral implications. Analysing the changes through which the characters of the novel *Vincent Nemuritorul*, written by Bogdan Suceavă, led us towards the assumption that the "death" which it is "lived" in a cybernetic environment, that creates an illusionary image of a paradise negotiates the human up to its complete eradication. The primary utopia of a world in which the human can taste the eternity, enjoying all those things that his limited biological living denied to him is replaced by a dystopian vision concerning an endless non-human existence. Death, technologically embellished , is revealed not as an end of an embodied life, but as a start of dehumanization through the transformation of human resorts still stuffed with feelings in frustrated, emptied of affectivity entities. The mixture of human and technology cannot be balanced so as to maintain the human qualities and to use the advantages of the technology. Inbetween those two states it is a war that unleashes through which is pursued an ultimate and complete invading in the human by the technology. The real death doesn't come together with the detachment from the body, but together with the estrangement from all that it is typically human.
Keywords: *Bogdan Suceavă, postumanism, death, immortality, technology.*

Motto: „Moartea este îngrozitoare, dar ar fi şi mai îngrozitoare conştiinţa că vei trăi de-a pururi şi nu vei muri niciodată." (Anton Pavlovici Cehov)

Fără a se limita la o singură paradigmă de definire, conceptul de postumanism se poziţionează undeva la răscrucea dintre uman şi tehnologic, dezvoltând aspecte variate ale implicaţiilor progresului în existenţa umană.

Lumea postumană se deschide printre altele şi către cercetările ştiinţifice care vizează îmbunătăţirea omului cu ajutorul bioingineriei şi al geneticii. Se dezvoltă astfel diverse scenarii postumane între care şi procedeul prin intermediul căruia întregul intelect al unui creier biologic este transferat într-un computer – *mind uploading*. Avantajele downloadării creierului uman pe un suport electronic nu se rezumă la faptul că nu mai există îmbătrânire în lipsa materialului biologic, ci se extind la nivelul posibilităţii de a călători cu viteza luminii, de a procesa gândurile extrem de rapid, de a evolua la nivel intelectual şi în cele din urmă de a

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)

duce o viaţă foarte economică, lipsită de nevoi, griji, durere sau boală. Ni se propune deci să folosim tehnologia ca instrument de depăşire a limitelor legate de vieţuire, dezvoltare intelectuală sau sănătate. Dacă în acest caz vorbim despre o nouă fiziologie a omului din viitor, eliberată de existenţa biologică fragilă, şi mediată tehnologic, ne întrebăm automat dacă va exista implicit şi o redefinire a valorilor umane.

În contexte asemănătoare, „postumanismul se naşte din necesitatea teoretizării unui alt tip de om şi de umanitate, ancorate într-o lume tehnologică care le modifică substanţial vechile atribute" [Petroşel, 2014: 3]. Tehnologia acaparează viaţa, iar umanitatea în sine este pusă în primejdie. Conceptul de *natură umană* suferă modificări în urma grefării factorului tehnologic, evoluând spre redefinirea ca *natură postumană,* concept paradoxal în care „primul termen îşi păstrează încă sensul proaspăt şi rebel al creaţiei vii, iar al doilea aduce cu el toată povara dezvoltării tehnologice" [Petroşel, 2014: 3]. Postumanismul deschide astfel frontierele unei lumi în care este pus sub semnul întrebării conceptul de *homo sapiens* , nu într-o manieră de truism, ci dintr-o necesitate evidentă a unei reconstrucţii identitare.

Dincolo de noile proiecte ştiinţifice sau de interacţiunile om-maşină din domeniul medical, ca elemente postumane cu impact vizibil şi de cele mai multe ori benefic, observăm influenţa acestui factor asupra imaginaţiei creatoare din literatură, textele ce abordează acest univers tematic devenind un spaţiu în care melanjul dintre uman şi tehnologic capătă dimensiuni vizionare. Astfel, literatura îşi găseşte locul în centrul dezbaterilor postumaniste, ancorându-se în problematizarea repercusiunilor maşinii asupra umanului, imaginând scenarii care permit cititorului să vadă mai clar pericolul iminent al tehnologizării.

Unul dintre romanele de acest tip, *Vincent nemuritorul,* scris de Bogdan Suceavă, ne permite să vizualizăm implicaţiile tehnologiei în viaţa omului, textul construind o lume ce suferă ample mutaţii interioare în condiţiile anulării perspectivei morţii. Viziunea universală asupra finalităţii vieţii se schimbă odată cu identificarea incidenţelor unui posibil timp infinit care aruncă fiinţa umană într-un labirint postum(an) fără ieşire.

Lucrarea de faţă se construieşte pe evidenţierea implicaţiilor colaterale ale nemuririi, urmărind transformările fiinţei dincolo de nefiinţă. Dacă ar exista posibilitatea nemuririi, am fi oare conştienţi că s-ar putea să plătim pentru ea un preţ mult prea mare? Ce îl face pe om să fie om? Este moartea o condiţie a umanităţii noastre? Dispensarea de trup este un factor ce contribuie la dezumanizarea fiinţei?

Introduşi într-un viitor destul de apropiat de noi, primăvara anului 2036, constatăm că lumea evocată în romanul *Vincent nemuritorul* se află în mijlocul unei descoperiri importante – programul *Spring After Winter* –, prin care se urmăreşte transferarea memoriei umane pe un modul cibernetic, ce păstrează toate caracteristicile persoanei, oferindu-se astfel accesul la nemurire. Romanul prezintă mai multe tipuri de perspective asupra programului *SAW*, începând cu cea religioasă, medicală şi filozofică, ca priviri din exterior asupra ideii de existenţă în absenţa trupului. Odată cu trecerea lui Vincent de la existenţa încarnată la (in)existenţa modulară, ni se oferă un punct de vedere din interior, ce scoate la iveală adevăratele pericole ale trăirii la nesfârşit.

Implicând o frică accentuată, datorată mai ales faptului că nimeni nu ştie cu adevărat ce s-ar putea afla „dincolo", ideea morţii angoasează fiinţa umană, care îşi mărturiseşte oroarea în mod public:

> „Ne e frică de moarte. Trăim într-o perioadă în care nimic nu înspăimântă mai mult decât aneantizarea, şi oamenii de ştiinţă au făcut tot ce se poate ca să găsească leac acestei temeri. Vrem să fugim de anihilarea absolută, şi pentru asta suntem gata să găsim surogate ale vieţii reale." [Suceavă, 2008: 37].

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)

Imaginea morţii ca fatalitate începe însă să îşi piardă conturul, dezvoltându-se în schimb ideea morţii ca alegere a omului care, nemaiputând să trăiască într-un trup măcinat de boală, decide să investească într-o alternativă ce îi permite existenţa independent de corporalitate. Perspectiva unui timp infinit nu se deschide însă fără ca omul să ofere ceva în schimb. Primul lucru la care va trebui să renunţe este trupul de cele mai multe ori extrem de slăbit şi bolnav, sacrificiu de care toate personajele romanului sunt conştiente însă într-o manieră limitată. Dezlipirea de corp se face fără urmă de remuşcare pentru iniţiativa care este în cele din urmă o formă de sinucidere, dar şi fără intuirea pericolelor ce se vor arăta odată cu pătrunderea în existenţa cibernetică fără sfârşit. Pe de altă parte, conform spuselor lui G.C. Jung, în momentul în care omul urmăreşte o ţintă exactă căreia trebuie i se dedice în întregime, i se pretinde sacrificarea acelei funcţii care este socotită a fi cea mai preţioasă, a instinctului celui mai puternic. În acest context, aşa cum Tertullian săvîrşeşte *sacrificium intellectus*, pentru a putea atinge un prag înalt al credinţei în Dumnezeu, iar Origene săvârşeşte *sacrificium phalli*, suspendând astfel legătura senzuală cu lumea pentru acelaşi scop mistic [Jung, 1971: 21-24], tot aşa omului i se cere să renunţe, pentru atingerea veşniciei, la trup, ca la bunul cel mai de preţ, (aşa cum vor realiza mult mai târziu personajele romanului), nu ca la o carcasă carnală dispensabilă şi fără valoare Mult prea târziu omul va realiza că preţul veşniciei – în contextul în care trupul devine monedă de schimb pentru viaţa eternă – este în mod paradoxal prea scump.

Emisiunea *Programul de Seară* reprezintă în roman rampa de lansare a diverselor teorii asupra ideii de nemurire, oferind totodată şi accesul la primele informaţii oferite de persoane ce au trecut prin operaţia de transfer pe un modul *SAW*. Aflăm astfel că noua formă de nemurire include avantajele dispunerii de acelaşi timbru vocal, vedere în orice loc al lumii aflat în baza de date, în oricare moment al zilei, lipsa durerii, lipsa oboselii şi implicit a nevoii de somn, lipsa durerii, lipsa nevoii de hrană şi anularea oricăror nevoi fiziologice. Singurele dezavantaje, care nu par însă să contrabalanseze aceste privilegii, ar fi cele senzoriale, olfactive şi tactile:

> „— Uneori mi-e dor de mirosul de portocale. Îmi aduc aminte cum era, îmi plăcea... Şi mi-e dor de o bere. Mi-e dor de senzaţia aceea de ameţeală plăcută pe care ţi-o dă berea. Mi-e dor să joc biliard într-un bar. Mi-e dor să miros aerul sărat al mării. Mi-e dor să transpir. Am muncit mult, e dorinţa cuiva căruia i-a plăcut să stea în aer liber, să muncească." [Suceavă, 2008: 40].

Bolnav de cancer, Vincent găseşte ca soluţie salvatoare transferarea pe un modul *SAW*, însă instinctiv realizează înainte de a face acest pas că e posibil să existe şi ceva mai rău decât aneantizarea de care se teme iniţial:

> „— Mi-e frică de un singur lucru. Să nu fie un soi de jumătate moarte, jumătate viaţă, o stare mizerabilă din care să nu te mai poţi extrage niciodată. O mizerie în care sinuciderea să nu fie o opţiune." [Suceavă, 2008: 51]

Destul de curând va afla că presupunerea sa se va dovedi adevărată. În noua lui formă, închis într-o cutie aşezată într-un sertar, Vincent simte nevoia să se bucure de binemeritata şi definitiva vacanţă, refuzând să mai lucreze sau să se implice în proiecte ştiinţifice atunci când i se oferă posibilitatea. Timpul nelimitat de care se bucură la început ajunge să fie apăsător după o vreme, plictiseala luând curând locul entuziasmului iniţial, ca

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)

un rezultat al faptului că în lumea aceasta digitală „nu se întâmplă acele lucruri alerte care în lumea de carne şi sânge te aruncă în fiecare zi de la disperare la bucurie, de la furie la îmbrăţişări, de la calm la pasiune." [Suceavă, 2008: 96].

Prin intermediul unui alt personaj transferat pe modulele *SAW* ni se transmite într-o manieră extrem de lucidă adevărata problemă a unei lumi nemuritoare: „...nemurirea asta nu arată deloc aşa cum credeam eu. Nu am niciun obiectiv, niciun ţel personal, nu există niciun premiu în acest joc în care nu se dau premii" [Suceavă, 2008: 113].

Umanitatea pare să fie condiţionată de sistemul efort-premiu, care dă rost vieţii. A simţi durerea alături de plăcere, a căpăta prin muncă grea un lucru, a transpira după ce o zi întreagă ai depus efort fizic, toate sunt elemente ce fac parte din umanitatea noastră. Lipsită nu în primul rând de trupul de carne, ci de greutăţile vieţii reale, de durere fizică, de riscurile şi eşecurile tipice, dar mai ales de perspectiva unei finalităţi a vieţii, fiinţa se goleşte de conţinut uman, de conştiinţă morală, retrăgându-se treptat într-un pesimism crud.

Moartea cosmetizată tehnologic se dezvăluie astfel nu ca final al vieţii încarnate, ci ca început al dezumanizării prin transformarea resorturile umane încărcate încă de sentimente în entităţi frustrate, golite de afectivitate. Amestecul de uman şi tehnologic nu se poate echilibra în aşa măsură încât să se păstreze calităţile umanului şi să se poată folosi avantajele tehnologiei. Între cele două stări se dezlănţuie un război prin care se urmăreşte invadarea definitivă şi completă a umanului de către tehnologic. Adevărata moarte nu vine odată cu dezlipirea de trup, ci odată cu înstrăinarea faţă de tot ce este caracteristic umanului.

Momentul în care personajul principal al romanului, Vincent, realizează că din punct de vedere legal este considerat decedat şi că nu se mai poate bucura de nici un privilegiu caracteristic omului, mai mult chiar soţia sa încearcă să-şi refacă viaţa alături de un alt bărbat, marchează începutul veritabil al degradării fiinţei. În mod paradoxal orice sentiment pozitiv simţit altădată în lumea reală, iubirea pentru soţie şi copil, simpatia pentru prieteni, mila, nu mai pot fi simţite în lumea cibernetica la fel, ci sunt de fapt detectate doar instinctiv, mecanic, pornind de la procedeul amintirii trăirilor anterioare. Frustrările şi ura însă se dezvoltă extrem de „viu", chiar în această lume care nu se supune unor principiilor carnale:

> „...singurul lucru care se înmagazinează dincolo de lumea văzută şi dincolo de lumea nevăzută este ranchiuna" [Suceavă, 2008: 158].

Rolul de altădată al morţii, de a induce frica dar şi de a tempera pornirile şi excesele, este suprimat, iar *omul* etern poate instinctiv simţi ura, frustrarea, dorinţa de răzbunare fără a se teme de consecinţe deoarece „din paradis nu există iertare pentru minciună, pentru duplicitate" [Suceavă, 2008: 165]. Fiinţa trăieşte prelungirile unui timp care alterează atât raportarea la propria persoană cât şi la alteritate. Ideea de finalitate a vieţii ni se arată astfel ca o condiţie a umanităţii care ţine sub control orice exces al omului care se naşte ca fiinţă înclinată în mod natural spre a face răul:

> „Căci oamenii de carne şi de sânge sunt decenţi (atunci când sunt decenţi) numai pentru că au imaginea limitării vremii lor. Ideea că există un final al istoriei personale îi reţine de la tot soiul de blestemăţii de care, altfel ar fi oricând capabili. În vechime, când groaza de neant depăşea credinţa în orice basm sau cauză, decenţa era o măsură a groazei şi, în multe situaţii, singura ei stavilă. Numai teama de flăcările eterne putea induce o nuanţă de decenţă într-un sistem biologic bazat pe axoni pervertibili" [Suceavă, 2008: 174].

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)

Legătura permanentă a lumii cibernetice cu lumea reală nu poate suplini lipsurile fiinţei deposedate mai întâi de carcasa corporală şi mai apoi de ritmul tipic uman ca nucleu ce gestionează premisele vieţii reale. Astfel, majoritatea pacienţilor de pe modulele *SAW* dezvoltă tipologii şi manifestări asemănătoare bolnavilor psihici din viaţa reală, cu diferenţa că tehnologia nu poate oferi un tratament, iar fiinţa cibernetică este lipsită atât de ochii ce pot izola imaginile care produc disconfort, cât şi de somnul care liniştește şi oferă uitarea. Dezechilibrul până la demenţă al pacienţilor *SAW* scoate în evidenţă faptul că „spiritul uman nu e clădit ca să suporte imortalitatea" [Suceavă, 2008: 115].

Progresul uman se descoperă în aceste condiţii ca dezvoltare în linie ascensională numai la nivel ştiinţific, pe când la nivel uman, progresul devine în mod paradoxal un instrument de regres al omului spre bestie, prin care se distrug particularităţile individului. C.G. Jung observă: „Cu cât ne întoarcem mai mult în istorie, cu atât vedem că personalitatea dispare sub stratul colectivităţii. Iar dacă mergem mai jos către psihologia primitivă, descoperim că acolo noţiunea de individ nici nu există." [Jung, 1971: 17]. Iată cum evoluţia se traduce la nivel psihologic ca o involuţie, iar mecanizarea instinctelor, anihilarea sentimentelor şi a emoţiilor vor transforma, aşa cum se va întâmpla şi cu Vincent, un om sensibil într-un criminal cu sânge rece, lipsit de remuşcări.

Analizând tipurile psihologice umane – tipul introvertit sau tipul extravertit – C.G. Jung afirmă că acestea sunt caracterizate în proporţii echilibrate de factorul *a gândi, a simţi, a avea senzaţii* sau *a intui*. Omul posedă ambele mecanisme ca expresie a ritmului de viaţă normal. Alternarea ritmică a celor două forme de activitate psihică ar trebui să corespundă cursului normal al vieţii. Dar condiţiile de existenţă şi uneori dispoziţia psihică perturbă acest mecanism interior, favorizându-se sau limitându-se unii dintre aceşti factori care cer echilibru [Jung, 1971: 12]. Putem observa cum Vincent, ca prototip al individului postuman, evoluează de la o tipologie *extravertită* structurată pe echilibrul premiselor gândirii, sentimentelor, senzaţiilor şi intuiţiei, spre o tipologie *introvertită,* ce se construieşte însă pe o platformă dezechilibrată, bazată numai pe funcţia *raţională* şi *intuitivă*.

Perspectiva non-tragismului morţii lui Mark nu rezidă din satisfacerea orgoliului rănit prin răzbunare, cât din conştientizarea că existenţa cibernetică este la fel de tragică sau chiar mai tragică decât inexistenţa. Remarca lucidă a lui Vincent în momentul în care Elsa îndurerată de moartea lui Mark simte că ar fi fost mai liniştită să-l fi ştiut pe un modul *SAW*, decât pierdut pentru totdeauna, comprimă realitatea exactă a vieţuirii intr-un timp fără sfârşit: „— Draga mea, te înşeli. Cred că e la fel de tragic şi dacă ajungi pe modul." [Suceavă, 2008: 167].

Utilizarea tehnologiei depăşeşte limitele fiinţei umane, se reuşeşte prelungirea vieţii umane până la atingerea nemuririi, până când se va ajunge la situaţia în care *omul* va fi înlocuit de fiinţe mutante, construite dintr-un amestec de biologic şi tehnologic:

> „Ultimul om va fi înconjurat de gigantice blocuri pline cu module *SAW,* cuprinzător monument static al memoriei fericirilor şi frustrărilor trecute, incluzând toate iluziile şi utopiile de după 2029 Anno Domini, reunite, recompuse, încorporate în ansambluri cibernetice care la vremea aceea se vor îngriji singure de buna lor stare şi nu vor mai avea nevoie de nimic viu pentru a exista de-a pururi. Ultimul om îşi va asigura singur ultima intervenţie chirurgicală, a cărei finalitate va fi eternizarea cibernetică. Ultimul om va privi fără tristeţe ultimul apus cu ochi vii şi nu va avea nici un regret." [Suceavă, 2008: 172]

Această moarte care „se trăieşte" în mediu cibernetic, ce creează imaginea iluzorie a unui paradis, negociază umanul până la eradicarea lui completă. Utopia inițială a unei lumi

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)

în care moartea şi-a pierdut puterea, iar omul descătuşat de frică poate gusta eternitatea, bucurându-se de tot ceea ce existenţa biologică limitată i-a negat, este înlocuită cu o viziune distopică asupra unei existenţe non-umane fără sfârşit. Concluziile personajului principal, Vincent, demonstrează încă o dată impactul negativ al tehnologicului asupra umanului, prin mecanizarea trăirilor:

> „Acum ştiu ce se întâmplă cu intelectul în condiţiile vieţii eterne: gândirea devine lucidă, rece, raţionamentele devin pragmatice şi caustice, iar toate acestea par că se petrec în absenţa *umanităţii*, că au loc odată cu suspendarea ei integrală." [Suceavă, 2008: 172]

Nu dezlipirea de trup anihilează umanitatea, ci pierderea obiectivelor vieţii, deoarece fiinţă umană nu poate exista fără un scop; seva din care îşi trage forţa umanitatea noastă se materializează în ţelurile existenţei. Viaţa cibernetică predispune la pierderea scopurilor vieţii şi duce la adâncirea într-o existenţă care şi-a pierdut sensul. Pierderea umanităţii în acest context este iminentă:

> „– Nicio fiinţă umană nu poate exista fără un scop. Umanitatea noastră trece prin scopurile pe care ni le asumăm, ţine de alegerile pe care le facem pentru a ne atinge ţelul. În absenţa acestei ţinte a călătoriei noastre, riscul de a ne rătăci în propriul labirint e atât de mare, încât nu mai rămâne nimic din noi. În absenţa capacităţii noastre de a ne dedica cu disciplină unui scop bine definit, umanitatea noastră profundă are de suferit, suntem sărăciţi şi riscăm să ne adâncim într-o cădere cu potenţial distructiv". [Suceavă, 2008: 172]

Sfidarea graniţelor om-maşină şi perspectiva nemuririi tehnologice ni se dezvăluie prin intermediul viziunii lui Bogdan Suceavă ca început al definitivării unei epoci postumane în care omul este condamnat să trăiască pentru totdeauna într-un univers în care nu mai are nimic de pierdut decât pe el însuşi. Trăirea veşniciei, devine în mod paradoxal, odată cu decuparea şi expulzarea factorului *uman* din profilul individului, o trăire a morţii... pentru veşnicie.

BIBLIOGRAFIE

Jung, 1997: C.G. Jung, *Tipuri psihologice,* traducere din germană de Viorica Nişcov (ediţia 1971), Bucureşti, Editura Humanitas.

Petroşel, 2014: Daniela Petroşel, *Era Mașinii. Studii despre imaginarul tehnologic în literatură,* Bucureşti, Editura Tracus Arte.

Suceavă, 2008: Bogdan Suceavă, *Vincent nemuritorul,* Bucureşti, Editura Curtea Veche.

BDD-A30741 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:40:35 UTC)